

πνευματικός άνθρωπος

Οιάγραμμα της Εννοιας

Ορισμός

- Πνευματικός άνθρωπος ή διανοούμενος είναι αυτός που ασχολείται με τα κοινωνικά, πολιτιστικά και ηθικά προβλήματα, με την έρευνα της αλήθειας, τη γνώση και το πνεύμα του ανθρώπου (οι φιλόσοφοι, οι ποιητές, οι διακεκριμένοι συγγραφείς, οι καλλιτέχνες, οι επιστήμονες ή καθηγητές Πανεπιστημίων, οι θρησκευόμενοι που προβληματίζονται με κριτικό πνεύμα πάνω στα προβλήματα της ζωής, αυτοί που ενδιαφέρονται, πέρα από τα ατομικά τους, για τα γενικότερα προβλήματα του ανθρώπου).

Χαρακτηριστικά των πνευματικών ανθρώπων

α πνευματική καλλιέργεια:

- 1 Πλήρης επιστημονική κατάρτιση.
- 2 Πολύπλευρη μόρφωση, πνευματική συγκρότηση, έλλειψη δογματισμού.
- 3 Αυτογνωσία, απαλλαγή από προλήψεις και δεισιδαιμονίες.

β κοινωνικές αρετές:

- 1 Κοινωνικά ενδιαφέροντα, αλτρουισμός, διαλλακτικότητα.
- 2 Θάρρος, παρρησία, γενναιότητα, ισχυρή βούληση.
- 3 Κοινωνική συνείδηση.

γ ηθικές αρχές:

- 1 Ευσυνειδησία, ανιδιοτέλεια.
- 2 Διαπνέονται από ανθρωπιστικά ιδανικά.

δ υγιή πολιτική συνείδηση:

- 1 Πολιτικά ενδιαφέροντα.
- 2 Δημοκρατικές αντιλήψεις.
- 3 Ενεργός συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα.

ε πολιτιστικά ενδιαφέροντα:

- 1 Σεβασμός αλλά συγχρόνως και κριτική στάση απέναντι στην παράδοση.
- 2 Αισθητική αγωγή και καλλιέργεια.

Ποιος είναι ο ρόλος των πνευματικών ανθρώπων**α στην κοινωνική ζωή:**

- 1 Αφυπνίζουν τις νωθρές συνειδήσεις.
- 2 Λειτουργούν με πνεύμα συλλογικότητας, αλλά ταυτόχρονα διατηρούν την προσωπική τους αυτονομία.
- 3 Με τη διορατικότητά τους εντοπίζουν τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα, αποκαλύπτουν τα αίτιά τους και αναζητούν λύσεις.
- 4 Κρατούν την ισορροπία στις αντίρροπες κοινωνικές δυνάμεις, γιατί ως γνώστες των ανθρώπινων πραγμάτων, με τη προσωπικότητά τους, καθοδηγούν τους πολίτες προς την πρόοδο.
- 5 Καθιστούν τους ανθρώπους ικανούς να παίρνουν αποφάσεις και να είναι υπεύθυνοι γι' αυτές.
- 6 Προβάλλουν πρότυπα, ιδανικά και αξίες.
- 7 Αγωνίζονται για τη διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων (ισότητα, δικαιοσύνη κλπ.)

β στην πνευματική ζωή:

- 1 Ενδιαφέρονται για τη γενίκευση της ανθρωπιστικής παιδείας.
- 2 Μετουσιώνουν τα στοιχεία της παράδοσης με τη δυναμική της εποχής τους, προβάλλοντας νέες ιδέες στην κοινωνία.
- 3 Συμβάλλουν στην πνευματική καλλιέργεια του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, καταπολεμώντας την άγνοια, την αμάθεια, τις προλήψεις, τις δεισιδαιμονίες και το δογματισμό.

- 4 Εκλαϊκεύουν την επιστημονική γνώση και την καθιστούν προσιτή στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

γ στην πολιτική:

- 1 Διαπνέονται από δημοκρατικά ιδεώδη και αγωνίζονται για την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων.
- 2 Σηλητεύουν και αποκαλύπτουν τα αρνητικά φαινόμενα της πολιτικής, όπως τη δημαγωγία και το λαϊκισμό.
- 3 Δεν πρέπει να ξεχωρίζουν από το κοινωνικό σύνολο και να εκπροσωπούν μια ταξική ιδεολογία, «στρατευμένοι» σε κομματικές σκοπιμότητες.

δ στη διεθνή πραγματικότητα:

- 1 Αγωνίζονται για την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης.
- 2 Εναντιώνονται σε ρατσιστικές αντιλήψεις, εθνικιστικές προκαταλήψεις, συμβάλλοντας στη συνεργασία και τη φιλία των λαών.
- 3 Αποκαλύπτουν τους στόχους της επιχειρούμενης παγκοσμιοποίησης που προκαλεί ανισότητες και οδηγεί στην απώλεια της εθνικής ιδιαιτερότητας.

Προβλήματα της εποχής μας που απαιτούν την παρέμβαση των πνευματικών ανθρώπων

- Εθνικιστικά πάθη
- Απειλή ή έκρηξη πολέμων
- Γενοκτονίες
- Ρατσιστικές προκαταλήψεις
- Εκμετάλλευση
- Ολοκληρωτικά καθεστώτα
- Κρίση Δημοκρατικών θεσμών
- Πυρηνική απειλή
- Κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες (τρίτος κόσμος, βορράς-νότος κλπ.)
- Κρίση της παράδοσης
- Πολιτιστική αλλοτρίωση των μικρών χωρών
- Καταστροφή φυσικού περιβάλλοντος.

Κριτήριο Αξιολόγησης

Κείμενο

Α. Δημητράκος

ΤΟ ΒΗΜΑ, 23-01-2000 (απόσπασμα)

Η «ηρωική έξοδος» των διανοουμένων

Σε ένα άρθρο αφιερωμένο στη μνήμη του Νίκου Πουλαντζά («Το Βήμα», 10.10.99) είχα ασχοληθεί με το πρόβλημα της σχέσης του διανοουμένου με την εξουσία, ένα πρόβλημα που έχει ιδιαίτερη σχέση με τον ρόλο του πολιτικά στρατευμένου διανοουμένου. Το κίνητρο του διανοουμένου που καλόπιστα δέχεται να στρατευθεί είναι να βγει από τον γυάλινο πύργο στον οποίο είναι κλεισμένος. Σ' αυτό που ακολουθεί θα δείξω ότι αυτή η ιδέα της απομόνωσης του διανοουμένου αποτελεί μύθο ο οποίος προέρχεται από τον ρόλο που παίζει ή έπαιζε ο σοφός, ο προφήτης ή ο ερημίτης στις παραδοσιακές, ιεραρχημένες κοινωνίες και όχι εκείνο που ταιριάζει στον πνευματικό άνθρωπο –τον επιστήμονα, τον φιλόσοφο ή τον συγγραφέα– στις σύγχρονες, ανοιχτές και ανεπτυγμένες κοινωνίες. [...]

Ο διανοούμενος υπηρετεί, με άλλα λόγια, καθολικές αξίες και όχι επί μέρους συμφέροντα ή πρόσωπα ή δυνάμεις και έχει συνείδηση της επιρροής που ασκεί μέσα στον δημόσιο χώρο του πνεύματος. Αυτός όμως ο χώρος έχει διαμορφωθεί με την πρόοδο της κοινωνίας, δηλαδή την παράλληλη ανάπτυξη των εμπειρικών επιστημών, των εμπορικών συναλλαγών και ενός αστικού πολιτισμού. Έτσι γεννήθηκε αυτό που την εποχή εκείνη ονομάστηκε «κοινωνία πολιτών», η οποία περιέχει και τον δημόσιο χώρο του πνεύματος, έναν ανοιχτό χώρο διακίνησης ιδεών μέσα από τον Τύπο. Ο πνευματικός άνθρωπος δεν έχει πλέον ανάγκη να υπηρετεί ηγεμόνες ή να είναι ερημίτης-επαίτης. Ενεργεί αυτοδύναμα και δημόσια απευθυνόμενος στο κοινωνικό σύνολο, με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που του παρέχει ο σύγχρονος πολιτισμός.

Πριν απ' όλα, επομένως, ο διανοούμενος από τον Διαφωτισμό και έπειτα είναι εκείνος που αυτοπροσδιορίζεται ως άτομο και ως συνείδηση, κηρύσσει τον ακηδεμόνευτο χαρακτήρα της γνώσης και της υπόστασής του και εγκαλεί τους ομοίους του να κάνουν το ίδιο, στο όνομα καθολικών αξιών οι οποίες υπόκεινται σε δημόσιο ορθολογικό έλεγχο.

Υπό τις συνθήκες που δημιουργούνται με την ανάδυση της ανοιχτής κοινωνίας, που συμπύκνουν με το τέλος του 18ου αιώνα στη Δύση –Διαφωτισμός, βιομηχανική επανάσταση, ραγδαία πορεία προς τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας και της αναγνώρισης των δικαιωμάτων του ατόμου–, ο διανοούμενος συνεχίζει, με κάποια έννοια, να παίζει ρόλο ανάλογο –όχι όμως όμοιο– με εκείνο του παραδοσιακού θεώρου στις κλειστές κοινωνίες, εφόσον απευθύνεται στο ευρύτερο σύνολο και εφόσον σχηματίζει τις αξίες του και την πίστη του μέσα από την ατομική του συνείδηση. Δεν είναι όμως ερημίτης. Δεν χρειάζεται την απομόνωση για την πρόσκτηση ιδεών.

Οι νέες συνθήκες τού προσδίδουν δύναμη, αυτή η δύναμη όμως δεν συνίσταται στη δυνατότητα χειραγώγησης των μελών της κοινωνίας μέσα από μια υποτιθέμενα μαγική-προφητική ιδιότητα που έχει ο σοφός στις κλειστές κοινωνίες. Η δύναμη του σύγχρονου διανοουμένου προέρχεται από την ιδιότητά του ως δημιουργού αφηρημένων ιδεών σε μια κοινωνία όπου υπερτερούν οι απρόσωπες και αφηρημένες σχέσεις. Η ίδια η εξουσία σε μια ανοιχτή κοινωνία «νομιμοποιείται» μέσα από τέτοιες ιδέες. Ο διανοούμενος είναι παραγωγός και κριτής αυτών των ιδεών, όχι ιδεολογικός πρωθυερέας τους. Μετατρέπεται όμως σ' αυτόν όταν γίνεται πολιτικά στρατευμένος διανοούμενος, γυρεύοντας να βγει από την απομόνωση που υποτιθέμενα του επιβάλλει ο ρόλος του. Τότε είναι που άθελά του υποδουλώνεται σε ένα σύστημα και γίνεται κατεστημένος λειτουργός μιας ιδεολογίας μιας παράταξης ή εξουσίας.

Ο διανοούμενος οφείλει να παρεμβαίνει στα κοινά, χωρίς να τυφλώνεται από ιδεολογίες, να τάσσεται υπέρ της αλήθειας και εναντίον του ψεύδους, υπέρ της δικαιοσύνης και εναντίον της αδικίας και να έχει κριτική συνείδηση πάνω απ' όλα. Η γενικευμένη αποδοχή αυτών των αρχών σήμερα επαναφέρει την επαγγελία του σύγχρονου διανοουμένου στο πρότυπο του Διαφωτισμού. Και αυτό αποτελεί άλλη μια «ρεβάνς» του ορθολογισμού και της ανοιχτής κοινωνίας επί του ανορθολογικού ρομαντισμού και των νοσταλγών της κλειστής κοινωνίας.

Ερωτήσεις

A Να γράψετε την περίληψη του κειμένου (100 -130 λέξεις). 25 μον. ➔ 342

B Να κάνετε ένα συνοπτικό διάγραμμα του κειμένου. 6 μον. ➔ 342

2 α. Να συνθέσετε έναν επαγωγικό συλλογισμό με βάση το περιεχόμενο της δεύτερης παραγράφου που να καταλήγει στο συμπέρασμα: «ο διανοούμενος υπηρετεί καθολικές αξίες».

- β. Να επισημάνετε τον τρόπο ανάπτυξης δύο παραγράφων του κειμένου. **5 μον. ➡ 342**
- α. Να γράψετε από ένα συνώνυμο και αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: *καλόπιστα, παραδοσιακές, πρόοδος, αυτοδύναμα*.
- β. Να σχηματίσετε μία φράση με το καθένα από τα παρακάτω λεκτικά σύνολα: *στρατευμένος διανοούμενος, παραδοσιακές αξίες*: **4 μον. ➡ 343**
- α. Να επισημάνετε τέσσερις λέξεις/φράσεις με συνυποδηλωτική λειτουργία.
- β. «Ο διανοούμενος υπηρετεί, ... παρέχει ο σύγχρονος πολιτισμός». Με ποιους τρόπους επιτυγχάνεται η συνοχή των περιόδων της παραγράφου; **5 μον. ➡ 343**
- «Ο διανοούμενος οφείλει να παρεμβαίνει στα κοινά, χωρίς να τυφλώνεται από ιδεολογίες»: Να αναπτύξετε το περιεχόμενο της περιόδου με 120 - 140 λέξεις. **5 μον. ➡ 343**
- Ο αρθρογράφος αναφέρει ότι μετά την εποχή του Διαφωτισμού, μέσω του Τύπου, ο διανοούμενος αυτονομήθηκε από κάθε πολιτική εξουσία και απευθύνθηκε στο ευρύ κοινωνικό σύνολο. Γράφει χαρακτηριστικά: «Δεν είναι όμως ερημίτης». Στις μέρες μας, όμως, είναι πολλοί αυτοί που υποστηρίζουν πως η φωνή των πνευματικών ανθρώπων ακούγεται όλο και λιγότερο. Πιστεύετε πως ισχύει αυτό σήμερα; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας. **50 μον. ➡ 344**